

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלוש סוגיות. מסוגיות אלה עליך לבחור בסוגיה שלמדת. (סה"כ – 100 נקודות)
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) ענה אך ורק על שאלות הקשורות לסוגיה שלמדת. (2) בסס את דבריך על המקורות. כתוב בקיצור ובהירות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

שים לב: עליך לבחור בסוגיה שלמדת, ולענות על השאלות הקשורות לסוגיה זו, לפי ההוראות.

סוגיה א — תורה ומצוות (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על חמש מן השאלות 1-7 (לכל שאלה — 20 נקודות).

1. רס"ג, אמונות ודעות, הקדמה

א. "והחסד הראשון והחשוב ביותר שבחסדיו לבריותיו הוא שנתן להם את ההוויה".

(1) הסבר את דברי רס"ג אלו.

(2) לדעתך, מדוע נתינת ההוויה היא חסד? הסבר את תשובתך.

(10 נקודות)

ב. רס"ג שואל מדוע התנה ה' את השכר בקיום המצוות, והרי לכאורה נראה שמתן שכר גם בלא קיום מצוות הוא חסד גדול יותר. מהי התשובה של רס"ג על שאלה זו? (10 נקודות)

2. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

א. (1) על פי ריה"ל, מהי הדרך הנכונה לקבלת השראה אלוקית, ומהי הדרך השגויה?

(2) בדברי ריה"ל בנוגע לדרך לקבלת השראה אלוקית הוא הסביר מיהו "המאמין" ומיהו "הכופר".

לדעתך, מדוע "המאמין" מכונה כך, ומדוע "הכופר" מכונה כך?

(10 נקודות)

ב. בדברי ריה"ל מובא משל הסְכָל שחדר לתוך אוצר התרופות.

כתוב את המשל, והסבר את הנמשל. (10 נקודות)

3. רמב"ם, מורה נבוכים, פרק ל"ב

א. "יבואו מצוות ואזהרות ופעולות... ובכולם אין מטרה מצד עצמם, ונצטוונו בהם מפני דבר אחר".

הרמב"ם מביא כמה דוגמאות לעיקרון שבדבריו אלה.

כתוב אחת מן הדוגמאות של הרמב"ם, והסבר אותה. (10 נקודות)

ב. על פי הרמב"ם, ה' אינו מְשַׁנֶּה את טבע בני האדם בדרך נס, אף על פי שאת הדברים הנמצאים בטבע הוא מְשַׁנֶּה בדרך נס. הסבר מדוע. (10 נקודות)

4. רמב"ם, הלכות דעות, פרק ו'

א. (1) כתוב מהי ההנחיה של הרמב"ם בנוגע לבחירת מקום מגורים, והסבר את החשיבות של הנחיה זו.

(2) על פי הרמב"ם, אדם שלא מצא מקום מגורים לפי הנחיה זו — מה עליו לעשות?

(3) לדעתך, האם דברי הרמב"ם בעניין זה נוגעים גם לימינו? נמק את תשובתך.

(10 נקודות)

ב. התורה ציוותה "ויבֹּ תִדְבֹּק".

(1) על פי הרמב"ם, מהי הקושיה על ציווי זה, ומהי התשובה על הקושיה?

(2) כתוב שלוש דוגמאות לקיום הציווי הזה.

(10 נקודות)

5. רמב"ן, פירוש על התורה, שמות, י"ג, ט"ז

א. (1) על פי רמב"ן, מה הם הניסים "שהם יסוד התורה כולה" — הניסים המפורסמים או הניסים הנסתרים?

(2) הסבר מדוע דווקא ניסים אלה נחשבים ליסוד התורה כולה.

(10 נקודות)

ב. כתוב דוגמה אחת (מדברי הרמב"ן או משלך) לכל אחד מסוגי הניסים האלה. (10 נקודות)

6. ספר החינוך, מצוות ברכת המזון

"בעניין הברכות: יש מהן פותחות ב'ברוך' וחותרות גם כן ב'ברוך', ויש חותרות ולא פותחות, ויש פותחות ולא חותרות".

א. (1) על פי בעל ספר החינוך, מהי הסיבה לפתיחת הברכות ב"ברוך", ומהי הסיבה לחתימת הברכות ב"ברוך"?

(2) מדוע ברכה הסמוכה לחברתה לא פותחת ב"ברוך"?

(14 נקודות)

ב. מדוע ברכות קצרות אינן חותרות ב"ברוך"? (6 נקודות)

7. רבי יוסף אלבו, ספר העיקרים

א. (1) על פי ר"י אלבו, מהו הכלל הגדול בעשיית המצוות?

(2) "ישב ולא עבר עבירה – נותנים לו שכר כעושה מצווה".

על פי ר"י אלבו, הסבר באיזה מצב אדם שנמנע מלעבור עבירה יקבל שכר כעושה מצווה, וכתוב דוגמה למצב זה.

(12 נקודות)

ב. על פי ר"י אלבו, מדוע "גדול המצווה ועושה ממִי שאינו מצווה ועושה"? (8 נקודות)

סוגיה ב – עם ישראל עם סגולה (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על חמש מן השאלות 8-14 (לכל שאלה – 20 נקודות).

8. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

א. מלך כוזר מזמין חכם יהודי (החבר) ושואל אותו על אמונתו.

(1) מה הייתה תשובת החבר על שאלה זו?

(2) מלך כוזר התאכזב מתשובת החבר. הסבר מדוע.

(10 נקודות)

ב. ריה"ל ציין שלוש הוכחות לקדושת השבת. כתוב שתיים מהן. (10 נקודות)

9. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר שני

א. "כך גם ההר שלכם שאתם אומרים כי הכרם מצליח בו, אילו לא היו נוטעים בו את הגפנים ועושים

את כל מלאכת עבודת הכרם הדרושה לגידולם – לא היה מניב ענבים".

(1) ציין את הנמשל של כל אחד מארבעת הביטויים המודגשים בקו.

(2) הסבר מה לומדים ממשל הכרם.

(10 נקודות)

ב. מלך כוזר מקשה על דברי החבר מן הנבואות של אברהם אבינו ויחזקאל הנביא.

(1) הסבר קושיה זו.

(2) הסבר את תשובת החבר על קושיה זו.

(10 נקודות)

10. רמב"ם, הלכות עבודת כוכבים, פרק א'

א. (1) לפי הרמב"ם, תאר את שלושת השלבים בהתפתחות העבודה הזרה בעולם.

(2) כיצד הגיע אברהם אבינו לדרך ה'?

(10 נקודות)

ב. (1) מה עשה יעקב אבינו כדי שלא תשתכח דרך ה'?

(2) שעבוד מצרים כמעט גרם לבני ישראל לשכוח את דרך ה'. מה עשה ה' כדי שדרך זו תישמר לדורות?

(10 נקודות)

11. מהר"ל, נצח ישראל, פרק י"א

א. לפניך שני פסוקים:

"והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים" (ירמיה, ל', כ"ב).

"והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם" (יחזקאל, ל"ז, כ"ז).

פסוק אחד נאמר על עם ישראל והפסוק האחר נאמר על הגויים.

(1) על פי המהר"ל, כתוב מהו ההבדל העיקרי בין הפסוקים, וציין מהו הפסוק שנאמר על עם ישראל ומהו הפסוק שנאמר על הגויים.

(2) הסבר את ההבדל בין היחס של ה' כלפי עם ישראל ובין יחסו כלפי הגויים על פי פסוקים אלה.

(14 נקודות)

ב. בימינו, חלק גדול מעם ישראל אינו הולך בדרך התורה.

על פי המהר"ל, האם ייתכן שבחירת ה' בעם ישראל תתבטל? נמק את תשובתך. (6 נקודות)

12. מהר"ל, נצח ישראל, פרק י"א

א. "כי בצלם אלקים עשה את האדם" (בראשית ט', ו').

על פי המהר"ל, אחד ההבדלים בין ישראל לאומות העולם הוא בעניין "צלם אלקים". הסבר הבדל זה. (12 נקודות)

ב. "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום... חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה" (אבות, ג', י"ד).

המהר"ל למד ממשנה זו שתי סיבות נוספות לבחירה של ה' בישראל. הסבר את הלימוד של המהר"ל. (8 נקודות)

13. הרב קוק, הקדמה לשיר השירים

א. על פי הרב קוק, הסבר את שני סוגי האהבה של האדם לה', וכתוב מהו הסוג העיקרי. (10 נקודות)

ב. (1) מהו סוג האהבה המתואר בשיר השירים?

(2) הסבר מדוע יש צורך בכל ה"ציורים הרבים והגדולים שבשיר השירים".

(10 נקודות)

14. הרב וינברג, שרידי אש

א. הרב וינברג כתב: "מאמרו של רבי סעדיה גאון כי 'אין אומתנו אומה אלא בתורתה' קובע שעם ישראל שונה במהותו הלאומית משאר אומות העולם".

על פי הרב וינברג, הסבר מהו ההבדל בין הלאומיות של עם ישראל ובין הלאומיות של שאר אומות העולם, והבא דוגמה אחת להבדל זה. (10 נקודות)

ב. (1) על פי הרב וינברג, מהו מעמדו ההלכתי של ילד שנולד מנישואי תערובת של אב יהודי ואם גויה, ומהו מעמדו ההלכתי של ילד שנולד מנישואי תערובת של אב גוי ואם יהודייה?

(2) על פי הרב וינברג, מה הם שלושת התנאים הנדרשים בתהליך הגיור?

(10 נקודות)

סוגיה ג — בחירה, השגחה, שכר ועונש (100 נקודות)

אם בחרת בסוגיה זו, עליך לענות על חמש מן השאלות 15-21 (לכל שאלה — 20 נקודות).

15. רס"ג, אמונות ודעות

- א.** רס"ג מוכיח שיש לאדם בחירה חופשית מארבעה סוגים של מקורות:
 "ויש לי על כך ראיות מדרך המוחש, ומדרך המושכל, וממה שבכתובים ובמסורת".
 בחר בשלושה מסוגי המקורות, וכתוב רָאִיה אַחַת מכל סוג. (14 נקודות)
- ב.** "היאך ייתכן שיהא בעולמו דבר שאינו טוב בעיני ה' או שאינו לרצונו?"
 כתוב את התשובה של רס"ג על שאלה זו. (6 נקודות)

16. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

- א.** על פי ריה"ל, יש אנשים שהם "סגולה וגרעין".
 (1) הסבר כיצד באה לידי ביטוי ה"סגולה" באנשים אלו.
 (2) מהו השינוי שחל בעניין הסגולה בתקופת יעקב אבינו?
 (10 נקודות)
- ב.** "ויהיה מנהג הטבע נוהג בכל העולם כולו, אך לא בכס".
 ציין דוגמה לתופעה זו בזמן שעם ישראל הולך בדרך ה' ודוגמה לתופעה זו בזמן שעם ישראל עובר על דברי ה'.
 (10 נקודות)

17. רמב"ם, שמונה פרקים

- א.** (1) "ומה שנעשה הוא שיעשה ואין כל חדש תחת השמש" (קהלת, א', ט').
 על פי הרמב"ם, הסבר מה לומדים מפסוק זה על הטבע ועל הניסים.
 (2) על פי הרמב"ם, כל תנועותיו של האדם תלויות גם ברצון האדם וגם ברצון ה'.
 הסבר כיצד בא לידי ביטוי רצון ה' בתנועות האדם וכיצד בא לידי ביטוי רצון האדם בתנועותיו.
 (10 נקודות)
- ב.** "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית, ג', כ"ב).
 על פי הרמב"ם, הסבר את הפסוק הזה בנוגע לייחודיות של האדם. (10 נקודות)

18. רמב"ם, איגרת תימן

- א. (1) "בעבור ישמע העם בדבְּרֵי עֵמֶךְ וגם בך יאמינו לעולם" (שמות, י"ט, ט').
 על פי הרמב"ם, מהי ההבטחה שבפסוק זה?
 (2) הרמב"ם טוען שבמעמד הר סיני היה "הדבר הגדול... שלא היה לפניו כמוהו ולא יהיה אחריו".
 על פי הרמב"ם, מהו הדבר הגדול הזה?
 (10 נקודות)
- ב. "ראוי לכם שתחזקו איש את רעהו... ותפרסמו את דבר האמונה הנצחית".
 (1) על פי הרמב"ם, יש כמה עקרונות אמונה שראוי להתחזק בהם. ציין שניים מעקרונות אלה.
 (2) לחברך יש קשיים באמונה. הסבר כיצד תחזק את אמונתו.
 (10 נקודות)

19. רמב"ן, פירוש על התורה, בראשית, י"ז, א'

- א. (1) מהו סוג הניסים שבאים לידי ביטוי בשם "ש-די", ומהו סוג הניסים שבאים לידי ביטוי בשם "המפורש" (שם "הוי-ה")?
 (2) כתוב דוגמה משל הרמב"ן או משלך לכל אחד מסוגי הניסים האלה.
 (10 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ן, מהו ההסבר לציווי "תמים תהיה עם ה' אלקיך"? (10 נקודות)

20. רמח"ל, דרך ה'

- א. מהו ההבדל בין השגחת ה' על המין האנושי ובין השגחתו על שאר הברואים? (8 נקודות)
- ב. על פי רמח"ל, יש ארבע דרגות רוחניות בעולם וארבע תקופות מאז בריאת העולם ועד לעתיד לבוא.
 בכל אחת מארבע התקופות באה לידי ביטוי דרגה רוחנית אחת.
 הסבר שלוש מן הדרגות הרוחניות, וציין באיזו תקופה באה לידי ביטוי כל אחת מן הדרגות שהסברת.
 (12 נקודות)

21. הרב דסלר, מכתב מאלהו

- א. (1) על פי רש"י (המובא בספר "מכתב מאלהו"), מהו המעשה של לוט שבזכותו הוא ניצל מהפיכת סדום?
 (2) על פי הרב פינקל (המובא בספר "מכתב מאלהו"), הסבר מדוע ניצל לוט בזכות מעשה זה, ולא בזכות מידת החסד שלו, שבאה לידי ביטוי בהכנסת האורחים של המלאכים.
 (10 נקודות)
- ב. (1) על פי הרב דסלר, עם ישראל שמע את שני הדיברות הראשונים "פנים בפנים". מהי הוכחתו לכך?
 (2) על פי הרב דסלר, בזכות מה שמע עם ישראל את הדיבור האלוקי "פנים בפנים"?
 (10 נקודות)

בהצלחה!